

Kuhmon keskustan korttelin 34 maisema- ja kaupunkikuvaselvitys

24.11.2023

1	Johdanto	3
1.1	Selvityksen tavoitteet ja sisältö	4
1.2	Analyysikartat	4
1.3	Rakennetun kulttuuriympäristön arvottamisen periaatteet	5
2	Historiaa	7
2.1	Kuhmon kirkonkylä vuoden 1903 kartalla	7
2.2	Korttelin 34 seutu ilmakuvissa	8
3	Maisema ja kaupunkikuva	13
3.1	Maisemamaakunta ja maisemaseutu	13
3.2	Maisemakuva	14
3.3	Maisemarakenne ja topografia	16
3.4	Aluekokonaisuudet	19
3.5	Kaupunkikuva	28
4	Rakennukset	34
4.1	Jälleenrakennuskauden rakennuskokonaisuus Koulukatu-Torikatu-Pallokuja-Rajakatu	34
4.2	Rakennukset	35
5	Johtopäätökset – asemakaavan laadintaa koskevat suositukset	41
6	Lähteet	42

1 Johdanto

Kuhmon linja-autoaseman alue (kortteli 34) sijaitsee keskeisellä paikalla Kuhmon kaupungin keskusta-alueella. Aluetta rajaavat Koulukatu ja sen kanssa samansuuntainen Pallokuja sekä niiden kanssa risteävät Metsäkatu ja Rajakatu.

Koulukadun varressa sijaitsevat linja-autoasema, päivittäistavara kauppa (S-market) ja polttoaineen jakeluasema (ABC-kylmäasema). Korttelialueen keskellä on sorapintainen pesäpallokenttä. Sen koillispuolella on puistometsää. Viheraluetta ja pesäpallokenttää rajaavat Rajakadun, Pallokujan ja Metsäkadun varsilla sijaitsevat pientalotontit. Pesäpallokentän luoteispuolella Rajakadun varressa on kaksi kaksikerroksista asuinkerrostaloa.

Maisema- ja kaupunkikuvaselvitys liittyy linja-autoaseman alueen (korttelin 34 osan) asemakaavan muutokseen. Asemakaavamutoksen tavoitteena on mahdollista uuden hyvinvointikeskuksen rakentaminen kortteliin 34. Lisäksi kortteliin on tarkoitus sijoittaa muita terveyspalveluita palvelevia toimintoja sekä mahdollisesti yleistä käyttöä palvelevia toimintoja, kuten pelikenttää ja viheraluetta. Alueelle on tavoitteena suunnitella myös ikäihmisille suunnattua asumista.

Selvityksen ovat laatineet arkkitehti, TkT Kaisa Winblad sekä luonnonvara-alan YAMK, maisemasuunnittelija Leena Pehkonen Sweco Finland Oy:stä. Selvitys on tehty Kuhmon kaupungin toimeksiannosta.

Kuva 1. Asemakaavamutoksessa tarkasteltavan alueen rajaus. (Ilmakuva MML Paikkatietoikkuna).

1.1 Selvityksen tavoitteet ja sisältö

Maisema- ja kaupunkikuvaselvityksen tavoitteena on tuoda esiin ne maisemalliset ja kaupunkikuvalliset erityispiirteet ja arvot, jotka ovat tärkeää ottaa huomioon alueen suunnittelussa. Selvityksessä kuvataan alueen maiseman ja kaupunkikuvan nykytilanne, pohjautuen alueen kulttuurihistoriaan.

Selvitys pohjautuu historiatietoihin, olemassa oleviin kartta-, ilmakuva- ja valokuva-aineistoihin, aikaisempiin selvityksiin sekä paikan päällä tehtyyn inventointiin. Aluekokonaisuuteen on tutustuttu maastokäynnillä 19.10.2023.

Analyysin tuloksia havainnollistetaan raportissa mm. analyysikarttojen sekä eri-ikäisten ilmakuvien ja valokuvien avulla.

1.2 Analyysikartat

Maiseman ja kaupunkikuvan analyysissä on huomioitu alueen maisemarakenne ja maisemakuva, kaupunkikuva kokonaisuutena sekä kaupunkikuvalliset osatekijät. Analyysissä on huomioitu paikalliset erityispiirteet, vahvuudet ja alueen vetovoimatekijät – arvokkaat ja tärkeät, vaalimista vaativat ja paikallisen identiteetin kannalta merkittävät piirteet, kohteet ja aluekokonaisuudet. Toisaalta analyysissä on huomioitu myös ympäristövauriot sekä kaupunkikuvallisia toimenpiteitä ja kehittämistä kaipaavat alueet ja kohteet.

Maisemaa ja kaupunkikuvaa havainnollistavat analyysikartat on laadittu olemassa olevien ilmakuva- ja kartta-aineistojen sekä maastokäynnin ja maastossa otettujen valokuvien pohjalta.

Analyysissä on kiinnitetty huomiota seuraaviin maisemallisiin ja kaupunkikuvallisiin teemoihin:

- taajaman visuaalinen ja toiminnallinen rakenne
- maisemarakenne ja maisemakuva
- aluekokonaisuuksien muodostuminen
- solmukohtat ja porttikohdat – visuaaliset ja toiminnalliset
- maamerkit – taajamakuva hallitsevat maamerkit sekä alueiden sisäiset tunnuskuvaromaiset maamerkit
- tärkeät näkymät
- aukkopaikat
- liikkumisympäristö ja sen luonne – tiet ja reitit

1.3 Rakennetun kulttuuriympäristön arvottamisen periaatteet

Rakennettu ympäristö kokonaisuutena samoin kuin yksittäiset rakennukset, rakennelmat ja muut ympäristön osat sisältävät erityyppisiä arvoja. Yksittäisten kohteiden merkityssisältö käsittää tavallisesti useita eri arvoja. Arvot vaikuttavat monella eri tasolla: ympäristön kauneus synnyttää esteettistä mielihyvää ja ajallinen kerroksellisuus auttaa ymmärtämään historiaa ja yhteiskunnan muutoksia. Taloudellinen arvo taas on luonteeltaan hyvinkin konkreettinen ja aikaan sidottu.

Rakennetun ympäristön tai yksittäisen rakennuksen kulttuurihistoriallinen merkittävyys koostuu sen sisältämisestä yksittäisistä arvoista. Kulttuurihistoriallinen merkittävyys liittyy paitsi kohteen merkitykseen dokumenttina, eli sen kykyyn kertoa oman aikansa historiallisista, rakennustaiteellisista ja yhteiskunnallisista olosuhteista, myös sen asemaan osana visuaalista ympäristökokonaisuutta. Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde on tärkeä ja monipuolinen menneisyyden dokumentti, joka symbolisoi eri aikakausina vallinneita arvostuksia, pyrkimyksiä ja olosuhteita.

Arvottamisessa tavoitteena on tunnistaa alueiden ja kohteiden kulttuurihistoriallinen merkittävyys ja ominaisluonne suhteutettuna laajempaan kulttuuriympäristökokonaisuuteen, rakennustyyppin historiaan tai historialliseen ilmiöön.

Kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden inventoinneissa yleisesti käytetyssä arvottamismallissa rakennetun ympäristön arvot on jaettu rakennushistoriallisiin tai rakennustaiteellisiin / arkkitehtonisiin, historiallisiin sekä maisemallisiin arvoihin / ympäristöarvoihin.

Rakennushistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokas (**R**) kohde tai alue ilmentää aikansa tai ympäristönsä rakennustapaa, ihanteita ja tekniikkaa. Se voi edustaa jotain arkkitehtonista tyyliä tai tyyli vaikutteita, jollakin tavalla mielenkiintoista, harvinaista tai tyyppillistä rakennusteknistä ratkaisua tai rakennustyyppiä, tai tietylle ajalle tai sosiaaliryhmälle tyyppillistä rakentamisen tapaa. Se voi osaltaan kertoa mm. tyylin, rakennustekniikan, työtapojen sekä elintapojen kehityksestä. Kohteiden arvottamisessa kiinnitetään huomiota mm. kohteen esteettiseen laatuun eli sen kauneusarvoihin, rakennustaiteelliseen toteutukseen, kohteen harvinaislaatuuteen tai sen edustavuuteen jonkin aikakauden tyyppiesimerkkinä.

Historiallisesti arvokas (**H**) kohde tai alue liittyy tärkeään tai olennaiseen historialliseen prosessiin, ilmiöön, tapahtumaan tai esimerkiksi paikallis- tai henkilöhistoriaan: sen rakentamisen historiaan, rakennuksessa asuneiden henkilöiden elämänvaiheisiin taikka teollisuuden tai maanviljelyksen historiaan. Historiallisesti merkittäviä ovat esimerkiksi asutus-, elinkeino-, sivistys- ja hallinto- sekä kirkko- ja sotahistoriaan liittyvät kohteet. Useissa kohteissa yhdistyy monenlaisia kulttuurihistoriallisia arvoja.

Maisemallisesti arvokkaassa (**M**) kohteessa ympäristöarvot ovat tärkeitä. Maisemallisesti arvokas kohde tai alue voi olla merkittävä kulttuurimaisema, rakennettu kokonaisuus tai olennainen osa tällaista kokonaisuutta, joka antaa edustavan kuvan seudun kulttuurihistorialle luonteenomaisista tai erikoislaatuista piirteistä tai liittyy luontevasti ympäröivään luonnon- tai kulttuurimaisemaan. Kohde saattaa olla osa arvokasta ympäristökokonaisuutta, muodostaa oman maisemallisen kokonaisuuden tai olla maiseman maamerkki. Yksittäinen rakennus voi olla maisemallinen kiintopiste tai kohteella voi olla merkitystä osana ajallisesti tai tyyllillisesti kerroksellista kokonaisuutta. Ympäristöllisten arvojensa vuoksi merkittävä maisemallinen kohde voi laajuutensa perusteella olla joko lähimaisema eli miljöö tai maisemakokonaisuus. Kauneusarvojen ohella kohteet sisältävät runsaasti historiallisia ja arkkitehtonisia arvoja.

Arvottamisessa käytetään tukena vakiintuneita kriteereitä, joita ovat esimerkiksi tyyppisyys, harvinaisuus, erikoisuus, monipuolisuus, kerroksellisuus, säilyneisyys, alkuperäisyys / autenttisuus, edustavuus, yhtenäisyys, symbolimerkitys, identiteetti sekä opetus- ja tutkimusarvo.

Rakennushistorialliset arvot – R

Laatu, arkkitehtuuri

- Alueen tai kohteen alkuperäinen arkkitehtuuri on laadukasta ja/tai aikakaudelle ominaista.
- Kohde edustaa onnistuneesti aikakautensa arkkitehtuuria ja sen idea on selkeästi luettavissa. Eri aikakaudet ovat selkeästi erotettavissa, korjaukset ja laajennukset tuovat lisäarvoa ja rakennuksen alkuperäinen henki on säilynyt.

Edustavuus, tyypillisuus

- Alue tai kohde edustaa ajalleen tai paikalleen luonteenomaista tyyppiä ja on sen hyvin säilynyt esimerkki. Kriteeri arvioi erityisesti niitä ympäristön ominaispiirteitä, jotka erottavat sen muista alueista.

Harvinaisuus

- Alue tai kohde edustaa alun perin vähälukuseksi jäänyttä ryhmää tai on aikojen kuluessa harvinaistunut ja siten uhanalainen.

Rakennustekniikka

- Alue tai kohde sisältää rakennusten ja rakenteiden rakennustekniikkaan, rakentamisen prosesseihin tai materiaaleihin liittyviä arvokkaita, alkuperäisiä, innovatiivisia ja/tai harvinaisia ominaisuuksia.

Historialliset arvot – H

Paikallinen identiteetti

- Alue tai kohde sisältää erityistä merkitystä alueen asukkaille ja toimintoille.
- Kohde on ympäristössään tunnistettava.

Symboliarvo

- Alueella tai kohteella on merkitystä historian tulkinnessa tai havainnollistamisessa. Se on ollut vaikutuksiltaan heijastava tai välittänyt innovaatioita.

Autenttisuus ja alkuperäisyys

- Alue tai kohde on säilyttänyt olennaiset syntyhistoriaan ja arkkitehtuuriin liittyvät piirteensä. Muutokset ovat vähäisiä tai luonteivia.

Historiallinen merkitys

- Alue tai kohde on laajempaa yhteiskunnan ja hyvinvointivaltion rakentumista ja/tai muutosta kuvaava.
- Alue tai kohteella on merkitystä historiallista kehitystä, tapahtumaa tai henkilöä kuvaavana.

Maisemalliset arvot – M

Maisema

- Alueella tai kohteella on merkittävä asema suurmaisemassa. Kohde voi olla myös maisemallinen kiintopiste.
- Alue on kerroksinen ja monipuolinen, ja voi siten sisältää useanlaisia tekijöitä.
- Maisemakuvassa näkyvät tekijät: omaleimaisuus, monimuotoisuus, maisematilan eheys ja rajautumisen selkeys, sekä identiteettimerkitset.

Kaupunki- tai kyläkuva

- Alue tai kohde kuvastaa kaupunki- tai kylärakenteen ominaispiirteitä, historiallista kehitystä tai sisältää useita eri aikojen elementtejä.
- Rakennuskanta tai ympäristö on yhtenäinen, syntynyt lyhyen ajan kuluessa tai samojen historiallisten ja ympäristöllisten edellytysten vallitessa.

Viherympäristö

- Alueen tai kohteen vihersuunnittelu on laadukasta, toteutus on huolellista ja alue tai kohde on ylläpidetty.
- Puistojen ja kevyen liikenteen väylien laatutaso, sekä viher- ja virkistysalueiden saavutettavuus.

Intensiteetti

- Alue tai kohde luo tai siihen sisältyy voimakkaita elämyksiä esimerkiksi luonnonmaiseman ja ihmisen vaikutuksen vastakohtaisuuden tai tietyn hallitsevan ja toistuvan maisematekijän takia.
- Kohde sisältää vaihtelevuutta ja sopusointuisuutta.

2 Historiaa

2.1 Kuhmon kirkonkylä vuoden 1903 kartalla

Kuva 2. Karttaote, Kartta Kuhmoniemen kunnan yhteismaasta Korpisalmen kylässä Kajaanin kihlakuntaa ja Oulun lääniä, 1903. (Karttaote Wilmi 2003).

Kuhmoniemen (Kuhmon) kirkonkylä alkoi muodostua 1870-luvulta alkaen Kuhmon kirkon ja Hankarannan väliseltä alueelta erotetulle kunnan yhteismaalle. Kuhmon kirkonkylä kehittyi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkukymmenien kuluessa vireäksi ja vakiintuneeksi pitäjän keskuksiksi.¹

Vuoden 1903 kartan alareuna ulottuu nykyisen Rajakadun tienoille. Kylän keskustassa rakennukset keskittyvät Lammajärven rannan tuntumassa kulkevan maantien varrelle. Kuhmon kirkko ja tapuli sijaitsevat maantien varressa rannan tuntumassa. Kiviniemellä sijaitsee Kuhmon Kirkonkylän kansakoulu.

Kansakoulun kohdalla nykyisen Koulukadun tienoilla kylänraitista erkaantuu kaakon suuntaan johtava tie. Tien ympärillä on kangasmaata. Tien itäpuolella on peltoja (kartalla keltaisella värillä) ja muutamia rakennuksia, niiden eteläpuolella aivan kartan rajalla on niittyä (kartalla vihreällä värillä). Niityn ympärillä on paikoin suota (kartalla vihreäreunainen vaakaviivoitettu alue). Alavimmalla alueella nykyisten Rajakadun, Torikadun ja Pallokujan risteysten tuntumassa on kartalla laajahko suoalue.

¹ Wilmi 2003, 179–181; Tervo 2006, 40, 119; Kuhmon kaupungin internet-sivut, <https://www.kuhmo.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/museot/talvisotamuseo/kirkonkyla/> (luettu 30.7.2020).

2.2 Korttelin 34 seutu ilmakuvissa

1936

Kuva 3. Kuhmon kirkonkylää vuonna 1936. (MML Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat). Kartalla on esitetty oranssilla viivalla tässä selvityksessä tarkasteltavan alueen raja.

Kirkonkylän keskusta sijaitsee Lammasjärven rannan tuntumassa Kuhmon kirkon koillispuolella. Rakentaminen tukeutuu rannan tuntumassa kulkevaan maantiehen, joka noudattelee nykyisten Kirkkotien ja Kontionkadun linjausta. Keskustan rakennuksia näkyy ilmakuvan vasemmassa yläkulmassa. Keskusta-alueen kaakkoispuolella (nykyisen Torikadun kaakkoispuolella) on pääasiassa viljelyksessä olevia peltoalueita.

Kuvan vasemmassa reunassa vaaleana erottuva avoin alue sijaitsee nykyisen torin paikalla (nykyisten Kainuuntien, Koulukadun ja Torikadun rajaamalla alueella). Sen kaakkoispuolella (nykyisten Koulukadun ja Torikadun risteyksen eteläpuolella) on pieni metsikkö. Toriaukion ja metsikön koillispuolella kulkeva tie sijaitsee tarkalleen nykyisen Koulukadun paikalla.

Nykyisen korttelin 34 alueella (nykyisten Rajakadun, Koulukadun ja Pallokujan alueilla sekä valtaosalla pesäpallokentän aluetta) on pääasiassa peltoa. Korttelialueen itälaidalla (nykyisen Metsäkadun kohdalla) on harvapuustoinen metsäalue. Avoimen peltoalueen ja metsäalueen välinen raja kulkee nykyisen Koulukadun ja Metsäkadun risteyksen kohdalta pesäpallokentän kaakkoispäätyn ja edelleen nykyisen Pallokuja 11:n kohdalle. Nykyään pesäpallokentän koillispuolella sijaitseva pieni metsikkö on vielä vuonna 1936 ollut peltoa.

1944

Kuva 4. Kuhmon kirkonkylää vuonna 1944. (MML Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat). Kartalla on esitetty oranssilla viivalla tässä selvityksessä tarkasteltavan alueen rajaus.

Korttelin 34 alueella ei ole tapahtunut vielä vuosien 1936 ja 1944 välisenä aikana merkittäviä muutoksia. Alue on vuonna 1944 edelleen pääasiassa viljelyskäytössä. Nykyisen Metsäkadun tuntumassa sijaitsevan metsikön ympärille on vuoden 1936 jälkeen rakennut uutta asutusta. Rakennukset sijaitsevat nykyisten Lylykujan, Sepänkadun ja Urheilukadun tienoilla.

1955

Kuva 5. Kuhmon kirkonkylää vuonna 1955. (MML Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat). Kartalla on esitetty oranssilla viivalla tässä selvityksessä tarkasteltavan alueen rajaus.

Kuhmon kirkonkylää pommitettiin talvisodan aikana 48 kertaa. Kuhmo oli viidenneksi eniten pommitettu paikkakunta Suomessa. Kirkonkylästä tuhoutui pommitusten seurauksena parikymmentä rakennusta. Tuhoutuneiden tilalle rakennettiin sodan jälkeen uusia asuinrakennuksia ja liikerakennuksia.² Sotien jälkeen rakentaminen pohjautui jo vuonna 1938 valmistuneeseen mutta vasta talvisodan jälkeen vuonna 1940 vahvistettuun rakennuskaavaan. Kaavan laatija oli arkkitehti, professori Otto I. Meurman. Rakennuskaava oli ruutukaava, joka pohjautui 1900-luvun alussa laaditussa rakennusjärjestyksessä määriteltyyn katuverkkoon – rakennuskaavassa oli poistettu rakennusjärjestyksestä joka toinen vanha katu, jotka todellisuudessa olivat vain kujia. Taajaman uudeksi pääkaduksi oli kaavassa suunniteltu lounas-koillisuuntainen Kainuuntie. Kirkonkylän rakentaminen uuden rakennuskaavan pohjalta alkoi toden teolla jatkosodan jälkeen. Kiivain rakennusvaihe päättyi kirkonkylässä 1950-luvun puolimaissa.³

Vuosien 1944 ja 1955 ilmakuvien välillä näkyy selkeä muutos. Kuhmon kirkonkylän keskusta-alueen ympärille on rakentunut pääasiassa pientaloista muodostuvaa asutusta. Taajamarakenteen runkona ovat nykyisen Koulukadun kanssa risteävät asuntokadut, nykyiset Torikatu, Rajakatu, Piilolantie ja Metsäkatu. Rajakadun ja Metsäkadun varsilla sijaitsevat tontit ovat kuvan ottamisen aikaan jo pääasiassa rakennettu. Korttelin 34 koillispuolella nykyään sijaitseva Pallokuja on vielä rakentamatta.

Korttelin 34 alueelle on rakennettu urheilukenttä vuosien 1944 ja 1955 välisenä aikana. Koulukatu on rakennettu. Kadun varsi on urheilukentän kohdalla vielä rakentamatonta avointa aluetta. Urheilukentän koillispuolella sijaitsevat pellot ovat jääneet pois viljelykäytöstä, ja ne ovat alkaneet kasvaa metsäiseksi viheralueeksi.

² Tervo 2006, 40, 119.

³ Wiimi 2003, 301–302.

2007

Kuva 6. Kuhmon keskusta-alueella vuonna 2007. (MML Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat). Kartalla on esitetty oranssilla viivalla tässä selvityksessä tarkasteltavan alueen rajaus.

Ilmakuvassa näkyy Koulukadun merkitys Kuhmon keskustan toisena pääkatuna. Koulukadun varteen on 1900-luvun jälkipuoliskon kuluessa rakentunut rivistö liikerakennuksia. Korttelin 34 kohdalla liikerakennukset sijaitsevat kadun lounaispuolella tiiviinä rivinä. Rakennukset sijaitsevat kadun varrella hieman sisäänvedettyinä siten, että niiden edustalle kadun varteen jää tilaa pysäköinnille. Koulukatua reunustaa molemmin puolin puurivi.

Kortteli 34 on rakentunut siihen asuun missä se pääpiirteissään edelleen on. Koulukadun varressa korttelialueen keskellä sijaitsevat rinnakkain linja-autoasema ja päivittäistavara-kauppa. Niitä ympäröivät laajat ja avoimet piha- ja pysäköintialueet. Korttelin kulmalla Rajakadun puolella on polttoaineenjakeluasema. Pesäpallokentäksi muutettu urheilukenttä erottuu ilmakuvassa puuston ympäröimänä avoimena alueena. Kentän lounaislaidalla on katsomorakennus. Kentän koillispuolella on metsäinen viheralue.

Rajakatua reunustavat noppamaiset asuinpientalot. Rajakadun Koulukadun puoleisessa päässä jälleerakennuskauden rakennukset on korvattu uusilla suuremmilla rakennuksilla: kadun luoteispuolella on kookas liikerakennus ja sitä vastapäätä kaksi pitkänomaista asuinkerrostaloa päädyt tielle päin. Metsäkadun varsilla vanhoja asuinrakennuksia on paikoin korvattu uudemmilla suuremmilla asuinrakennuksilla.

2021

Kuva 7. Kuhmon keskusta-alueella vuonna 2021. (MML Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat). Kartalla on esitetty oranssilla viivalla asemakaavamuutoksessa ja tässä selvityksessä tarkasteltavan alueen rajaus.

Kortteli 34 on pääpiirteissään samassa asussa kuin vuonna 2007. Kentän ympäristössä tapahtuneena muutoksena erottuu katsomon purku, sen paikalla on vuoden 2021 ilmakuvassa nurmialue. Katsomorakennuksen purku on avannut näköyhteyttä linja-autoaseman avoimen piha-alueen ja avoimen pesäpallokentän välillä.

Koulukatu erottuu ilmakuvassa yhtenä keskustan pääkaduista. Katualue on leveä. Katua reunustavat liikerakennukset ja niiden edustalla sijaitsevat pysäköintialueet. Rajakatu, Metsäkatu ja Pallokuja hahmottuvat ilmakuvassa asuntokatuina, joita reunustavat pääasiassa vehreät pientalotontit.

3 Maisema ja kaupunkikuva

3.1 Maisemamaakunta ja maisemaseutu

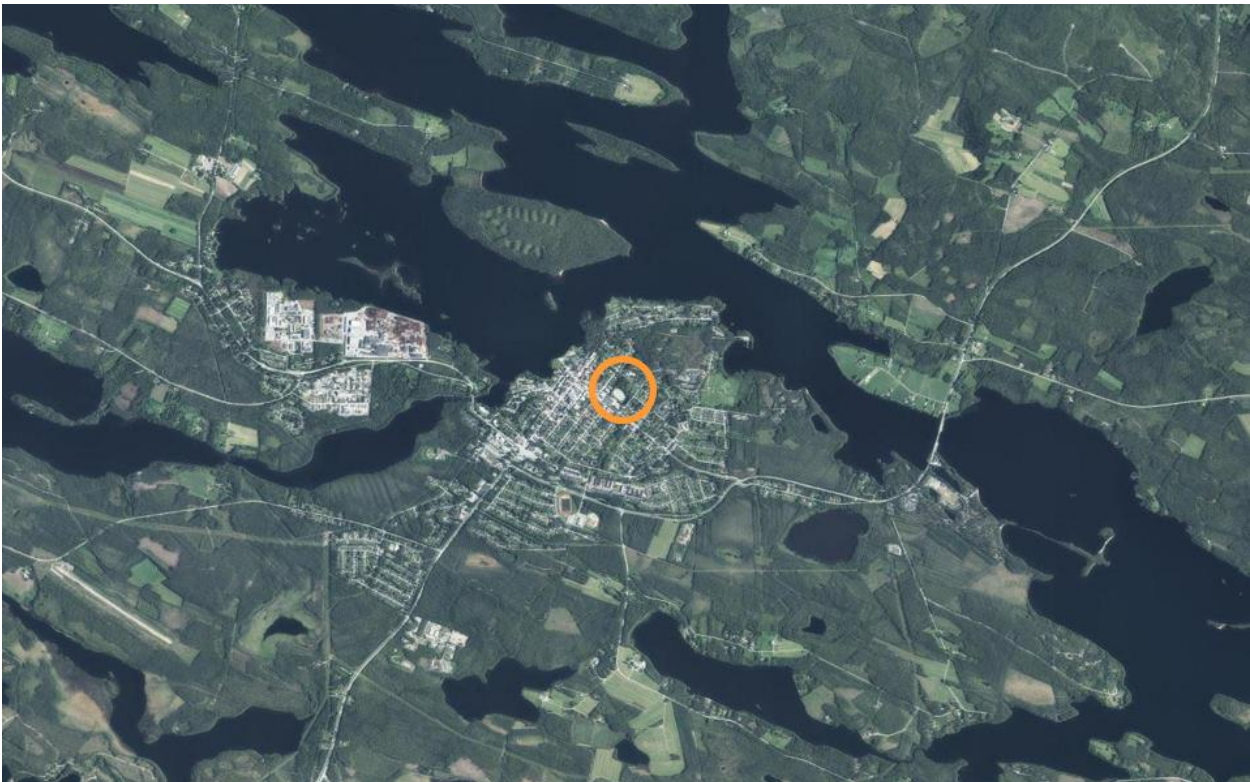
Kuhmo sijaitsee Kainuun vaaraseudulla, Kainuun ja Kuusamon vaaramaan maisemamaakunnan alueella. Maisemaseudun itäosissa maasto on varsin alavaa, korkeussuhteiltaan vaihtelevaa moreenimaata. Maisemaa hallitsee mannerjäätikön aiheuttama kasaantumiskorkokuva. Drumliinikentät ja kumpuilevat moreenimaat, kalliomaat, ruhjelaaksot ja selväpiirteiset harjajaksot ja saumamuodostumat vaihtelevat ja juovittavat maiseman luode-kaakko- ja itä-länsisuuntaiseksi. Seudulla on runsaasti sekä suuria reittimäisiä järvi-vesistöjä että pienempiä järviä.

Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin *Kainuun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet* (2013) yhteydessä laaditun maisemaseutujen osa-aluejaon mukaan Kuhmon kaupunki sijaitsee Sotkamon ja Hyrynsalmen reittivesien alueen ja karjalaisen kulttuurin vaikutuspiirin alueen rajalla.

Kainuun vesistöt muodostavat liuskaisten ja saaristen järvien sekä lyhyiden mutta usein vuolaiden jokien yhdistämiä vesireittejä. Näistä huomattavimmat ovat Hyrynsalmen ja Sotkamon reitit. Suurten järvien ja reittivesistöjen ohella alueella on monilukuinen määrä pienempiä järviä ja jokivesistöjä. Kainuun läpi kulkeva liikenne on aikoinaan tukeutunut näihin reittivesistöihin. Reittivesistöt ovat toimineet merkittävinä talvinein karjalaisille eränkävijöille sekä kaupustelijoille. Reitit ovat myös ohjanneet Kainuun asuttamista. Vesistöjen välejä luonnehtivat suot, metsäiset mäkimaat sekä harjut. Pääosa alueesta on vedenkoskematonta ylänköä.

Kainuun itäiset osat, Venäjän rajavyöhyke Kuhmossa ja Suomussalmen eteläosa ovat olleet karjalaisen kulttuurin vaikutuspiirissä sekä karelianismin alkulähde 1800–1900-lukujen vaihteessa. Maasto on ylänköä, loivarinteisten vaarojen, harjajaksojen ja pienten vesien ja suoalueiden luonnehtimaa. Asutus on ollut aina harvaa. Suurin osa pinta-alasta on metsää ja maasto hiekkavaltaista ja karua.

Kuhmon kaupungin keskusta on rakentunut Lammajärven rannalle Pajakkajoen suuhun. Lammajärvi on monimuotoinen järvi, johon kuuluu kapeita lahtia, teräviä niemenkärkiä sekä muodoltaan pitkiä ja kapeita saaria: järven muodossa näkyvät jääkauden aiheuttamat jäljet maisemassa.

Suunnittelualueen sijainti maisemassa. (Ortokuva MML Paikkatietoikkuna).

3.2 Maisemakuva

Kortteli 34 ympäristöineen on maisemakuvultaan kaupunkiympäristöä. Kuhmon keskustan alueella kaupunkirakenteen rungon muodostaa vuonna 1940 vahvistettuun rakennuskaavaan pohjautuva ruutuasema-kaava. Keskustan pääkatuina erottuvat lounas-koillissuuntainen Kainuuntie ja sen kanssa risteävä luode-kaakkosuuntainen Koulukatu. Pääkatujen risteys muodostaa liikenteellisen solmukohtan.

Keskusta-alueella rakentaminen tukeutuu selkeästi katuverkkoon. Pääkatuja reunustavat liikerakennukset ja julkiset rakennukset. Kaupungin keskusta erottuu Kainuuntiehen ja Koulukatuun tukeutuvana tiheydellä. Keskusta-alueen keskellä Kainuuntien ja Koulukadun risteyksessä sijaitsee tori.

Keskustakortteleita ympäröivät asuinalueet. Keskisillä paikoilla Kontionkadun, Kainuuntien, Torikadun ja Rajakadun varsilla on myös kerrostaloja, keskustan reunoilla on pääasiassa pientaloista muodostuvaa asutusta. Koulukadun kanssa risteävät Rajakatu, Piilolantie, Metsäkatu ja Sepänkatu sekä Torikadun koillispää ja lounaispää ovat luonteeltaan asutokatuja. Pientalot sijaitsevat pääsääntöisesti katujen varsilla, talousrakennukset tonttien takaosissa.

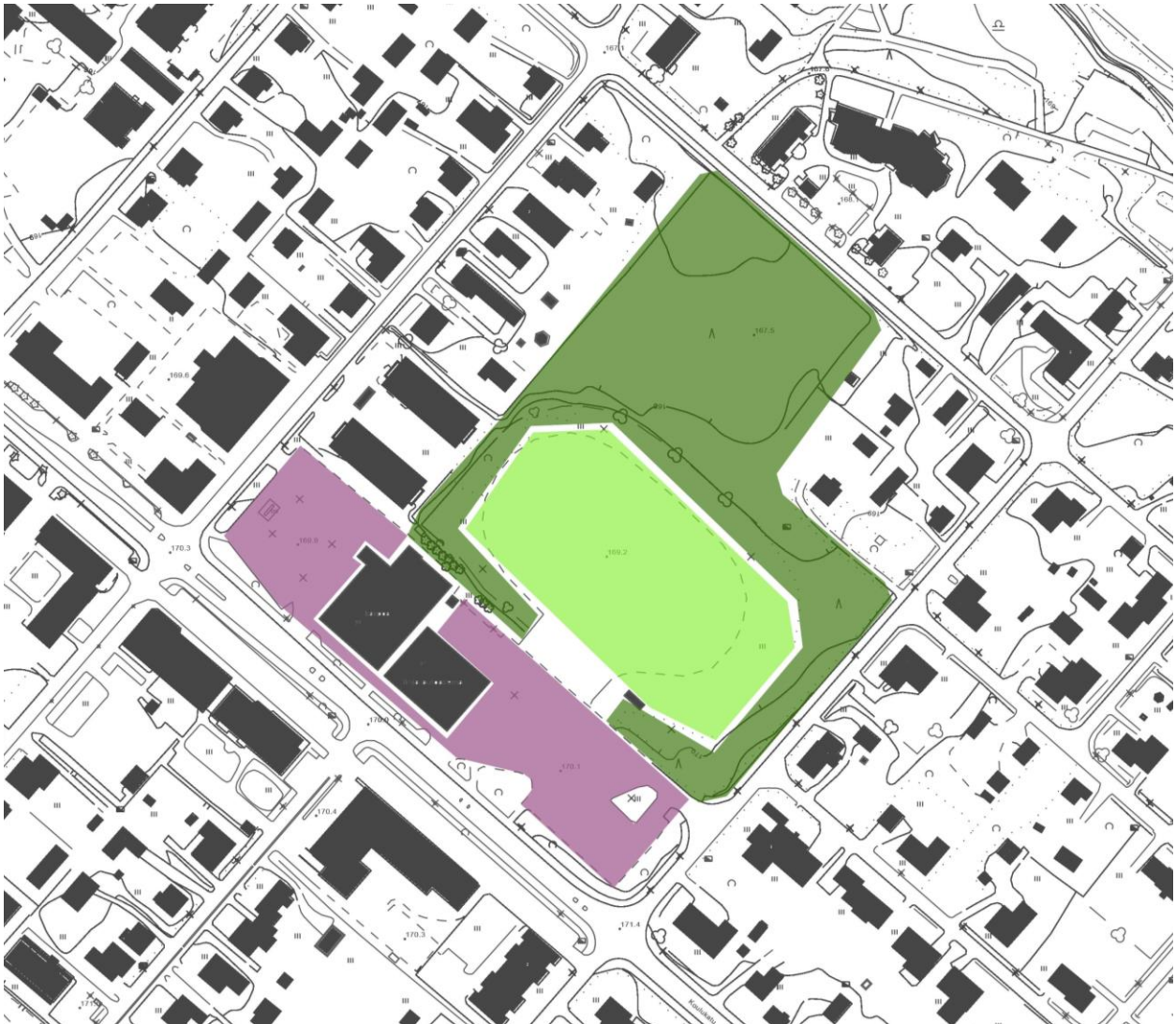
Korttelialueella 34 Koulukadun puolella maisemakuvaa hallitsee Koulukatu. Linja-autoasema ja S-market hahmottuvat maisemassa osana Koulukatua reunustavia rakennusrivistöjä. Rajakadun ja Metsäkadun varsilla maisemakuva muuttuu keskusta-alueen kaupunkiympäristöstä ja Koulukadun katumaisemasta pientalojen hallitsemaksi asutokatumaisemaksi.

Kuva 8. Analyysikartta – tarkastelualueen maisemapiirteet. Keskusta-alueen kortellit, joissa palvelut pääosin sijaitsevat, osoitetaan analyysikartalla vaaleanpunaisella, kaupunkimaisemassa erottuvat viheralueet vihreällä. Kaupungin pääkadut, Kainuuntie ja Koulukatu, osoitetaan punaisella palloviivalla, pääkatujen risteys erottuu liikenteellisenä solmukohtana (kartalla sininen ympyrä). Risteuksen tuntumassa on tori (vaaleanpunainen ruuturasteri). (Kartta MML Paikkatietoikkuna)

Korttelialueen koillisosassa sijaitseva metsäalue näyttää analyysikartalla liittyvän väljästi kaupungin keskustan koillispuolella sijaitsevaan laajaan vihervyöhykkeeseen. Käytännössä yhteys ei maisemassa juurikaan hahmotu. Viheralueena kaupunkimaisemassa erottuva uusi hautausmaa näkyy Pallokujalle pientalotonttien taustalla.

Korttelialueella 34 maisemakuvassa vaihtelevat avoimet maisematilat sekä suljetut / puoliavoimet maisematilat. Pesäpallokenttä on avoin maisematila, jota viheralueiden puusto rajaa. Kentän ja Pallokujan väliin rajautuva metsäalue on maisemakuvaltaan suljettu / puoliavoin alue. Alue erottuu maisemakuvaa elävöittävästi vihralueena. Kentän molemmissa päädyissä kerrostalojen ja pientalojen piha-alueisiin sekä Metsäkatuun rajautuvat reuna-alueet ovat maisemakuvaltaan suljettua / puoliavoiminta aluetta. Näillä alueilla puusto ja matalampi kasvillisuus sulkee näkymiä. Suorilta näkymiltä suojaavalla puustolla on viihtyisyyttä lisäävä merkitys erityisesti kerrostalo- ja pientalotonttien ja kentän välisillä alueilla.

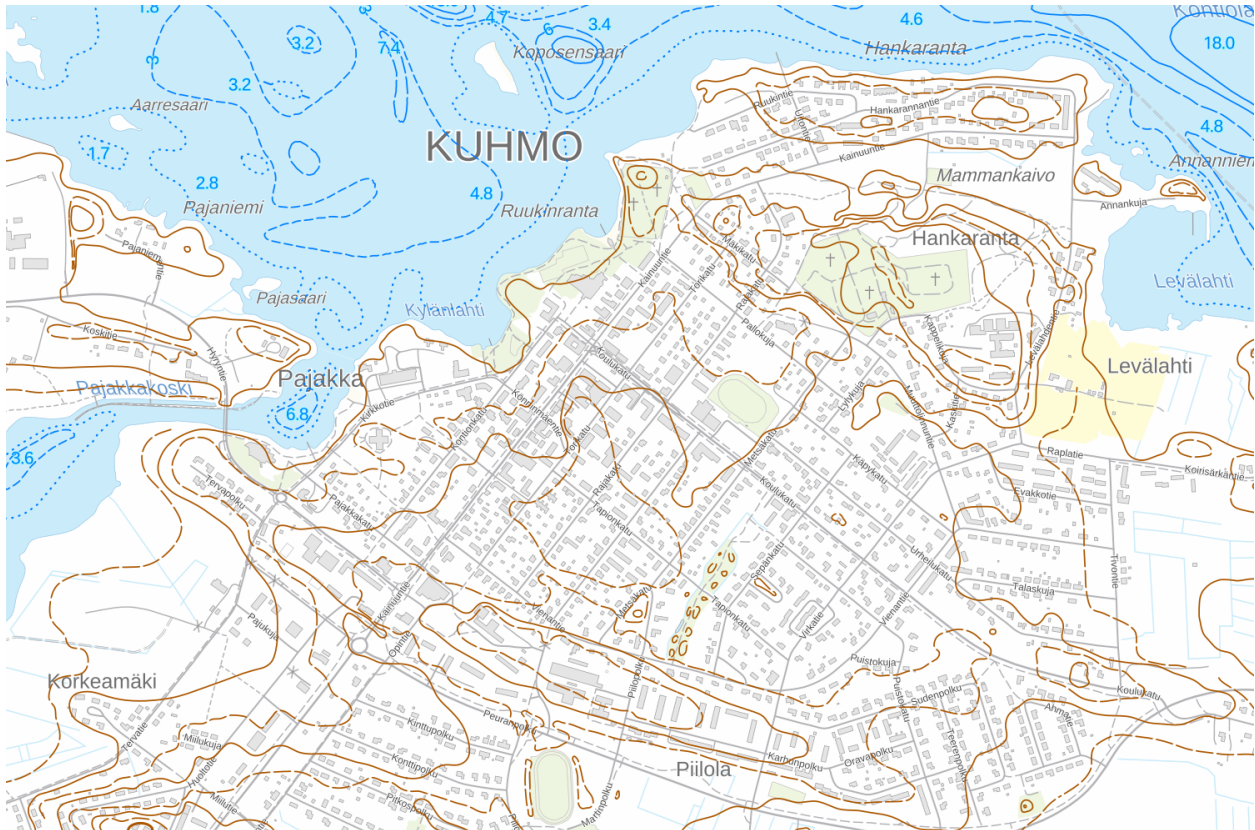

Kuva 9. Korttelissa 34 metsäiset ja puustoiset alueet erottuvat maisemakuvassa suljettuna / puoliavoimena maisematilana (kartalla tummanvihreä alue), kenttä avoimena maisematilana (vaaleanvihreä alue). Myös Koulukadun varressa sijaitsevat S-marketin ja linja-autoaseman avoimet, asfaltoidut piha- ja pysäköintialueet ovat avoimia maisematiloja (kartalla violetti alue). Ne ovat kuitenkin luonteeltaan selvästi erilaisia alueita kuin kenttäalue. (Kartta MML Paikkatietoikkuna)

3.3 Maisemarakenne ja topografia

Kuhmo sijaitsee Kainuun ylänköalueella. Suurmaisemaa luonnehtivat mäki- ja vaaramaat. Korkeuserot kaupungin alueella ovat lähes 100 metriä. Tyypillistä Kuhmon maisemarakenteelle on voimakas luode-kaakkosuuntautuneisuus.

Maasto nousee kaupungin keskustan alueella Lammasjärven rannasta kaakon ja etelän suuntaan. Keskustan alueella maisemassa erottuu topografiakartalla kaksi selkeää luode-kaakkosuuntaista selännettä. Pallokujan koillispuolella sijaitsee selännealue, joka ulottuu Lammasjärven rannasta Mäkikadun suuntaisesti Kappelikujan tienoille. Molemmat Kuhmon hautausmaista sijaitsevat tällä selännteellä: vanha hautausmaa sijaitsee Hankaniemellä Lammasjärven rannassa ja uusi hautausmaa Hankarannan tuntumassa. Lounaan puolella keskusta-alueita reunustaa Vienantien ja Peuranpolun välissä kulkeva selänne, joka ulottuu Pajakkakosken rannasta Piilolan seudulle.

Kuva 10. Kuhmon keskustan topografia. Maasto nousee kaupungin keskustan alueella Lammasjärven rannasta kaakon ja etelän suuntaan. (Kartta MML Paikkatietoikkuna)

Korttelin 34 tienoilla maasto laskee Lammasjärveä kohti pohjoisen ja luoteen suuntiin. Korkeuserot näkyvät erityisesti katunäkymissä. Koulukatu viettää selkeästi luoteeseen kadun päätteenä näkyvää Kontion koulua kohti. Samoin Pallokuja viettää luoteeseen, kadun päätteenä rannan tuntumassa erottuu hautausmaan alueella kohoava metsäinen kumpare. Rajakatu ja Metsäkatu viettävät koillisen suuntaan.

Korttelin 34 kaakkoiskulmalla Metsäkatu ja Koulukatu asettuvat maisemassa korttelialueen piha-alueita ylemmäksi. Metsäkadulta maasto laskee maisemassa selkeästi erottuvana penkereenä linja-autoaseman piha- ja pysäköintialueelle sekä pallokentän ja Metsäkadun väliin rajautuvalle viheralueelle. Koulukadulla kadun ja linja-autoaseman välinen korkeusero hahmottuu Metsäkadun risteyksen tuntumassa, missä maasto laskee penkereenä Koulukadulta linja-autoaseman piha- ja pysäköintialueelle. Rajakadun risteyksen tuntumassa katualueen ja päivittäistavarakaupan piha- ja pysäköintialueen välillä ei ole selkeää korkeuseroa.

Korttelialueen keskellä sijaitseva pesäpallokenttä on rakennettu tasaiseksi. Maastoon on tehty kentän taasaamiseksi leikkauksia ja pengerryksiä. Metsäkatu sijaitsee penkereellä, selvästi kentän korkeustasoa ylempänä. Kentän luoteispäässä maasto laskee penkereenä Rajakattua reunustavien asuintalojen tonteille.

Kuva 11. Näkymä Koulukatua pitkin luoteeseen Lammasjärven suuntaan. Katu laskee loivasti mutta selkeästi havaittavasti Lammasjärveä kohti. Koulukadun päässä maamerkkirakennuksena näkyy Kontion koulu.

Kuva 12. Näkymä Rajakatua pitkin koilliseen. Maasto laskee Koulukadulta loivasti mutta havaittavasti Pallokujan suuntaan.

Kuva 13. Näkymä Metsäkatua pitkin koillisen suuntaan. Kadun pääteenä erottuu selänteellä sijaitsevan uuden hautausmaan puusto.

Kuva 14. Näkymä Koulukadulta luoteen suuntaan. Koulukadun varressa linja-autoaseman ja S-marketin kohdalla maasto on varsin tasaista.

Kuva 15. Linja-autoaseman piha-alue sijaitsee korkeusasemaltaan Metsäkatua alempana.

Kuva 16. Näkymä Metsäkadulta pesäpallokentälle luoteen suuntaan. Metsäkatu sijaitsee maastossa korkeusasemaltaan pesäpallokenttää ylempänä. Tiealueen ja kentän välissä on kapeaksi viheralueeksi kasvanut pengeri.

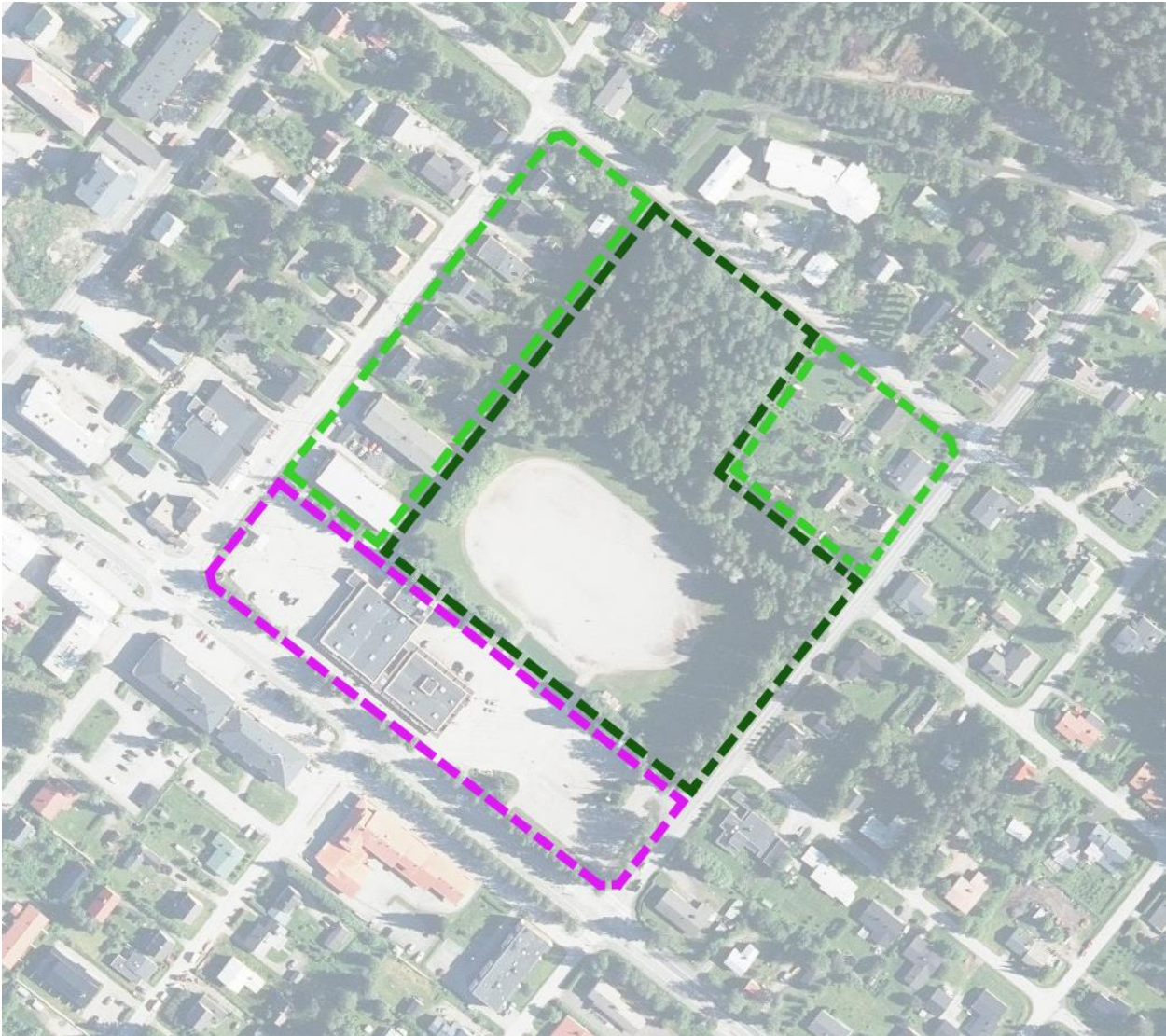
Kuva 17. Maasto laskee penkereenä pesäpallokentältä Rajakatua reunustavien pientalotonttien suuntaan.

3.4 Aluekokonaisuudet

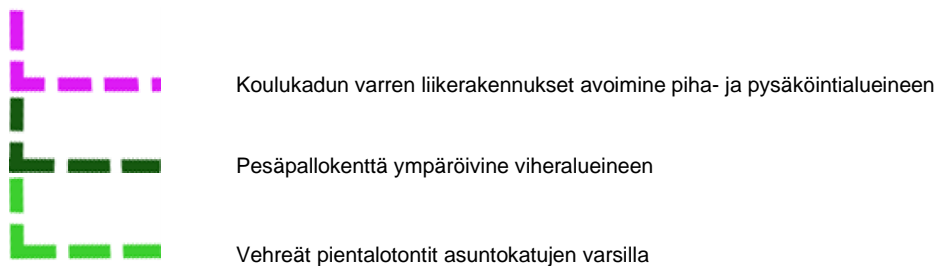
Kortteli 34 on osa Kuhmon kaupungin keskusta-alueita. Kortteli sijaitsee kaupunkikuvassa keskeisellä ja näkyvällä paikalla Koulukadun varressa.

Korttelissa 34 erottuu kolme luonteeltaan erilaista aluekokonaisuutta:

- Koulukadun varren liikerakennukset avoimine piha- ja pysäköintialueineen
- Pesäpallokenttä ympäröivine viheralueineen
- Vehreät pientalotontit asuntokatujen varsilla

Kuva 18. Analyysikartta – aluekokonaisuudet (Ortokuva MML Paikkatietoikkuna):

Koulukatu

Kuva 19. Koulukatu on yksi Kuhmon kaupunkikeskustan pääkaduista. Koulukadun katualue on varsin leveä. Ajouradalla on keskisäärekket ja ajorataa reunustavat molemmin puolin korotetut jalkakäytävät. Katua reunustavat koivurivistöt luovat kuitenkin Koulukadulle boulevardimaista tunnelmaa. Niillä on katumiljöön luonteen, alueen identiteetin ja katutilan rajautumisen kannalta erittäin suuri merkitys.

Kuva 20. Koulukadun lounaislaidalla katua reunustavat kaksikerroksiset liikerakennukset. Yksikerroksiset linja-autoasema ja S-market erottuvat muita rakennuksia matalampina.

Kuva 21. Kaksikerroksisia liikerakennuksia Koulukadun varressa.

Kuva 22. Näkymä Koulukatua pitkin luoteeseen Lammasjärven suuntaan. Koivurivistöt luovat katumaisemaan vehreää tunnelmaa. Kadun päätteenä ja tärkeänä maamerkkirakennuksena kaupunkikuvassa erottuu Kontion koulu.

Kuva 23. Paikoissa, joissa kadun varressa ei ole koivurivistöä, katutila muodostuu hyvin leveäksi. Tonttien puolella sijaitsevat pysäköintialueet yhdistyvät visuaalisesti osaksi katutilaa. Katualuetta leimaavat vehreän puuston sijaan avoimet asfaltoidut alueet ja autot.

Koulukadun varsi – linja-autoasema ja S-market piha- ja pysäköintialueineen

Kuva 24. Linja-autoasema ja päivittäistavara-kauppa (S-market) sijaitsevat keskeisellä paikalla Koulukadun varrella.

Kuva 25. Linja-autoasema.

Kuva 26. S-market.

Kuva 27. Linja-autoaseman kaakkoispuolella korttelin 34 kulmalla on avoin yhtenäinen piha-alue. Pihalla sijaitsevat mm. linja-autojen kääntöpaikka ja laiturit sekä taksiaseman pysäköintipaikat. Aluetta ei kuitenkaan ole selkeästi jäsennelty eri käyttötarkoituksia varten. Pihalle on ajo yhteys sekä Koulukadun että Metsäkadun puolelta.

Kuva 28. Linja-autoaseman ja S-marketin rakennukset muodostavat ostoskeskuksen, jossa on myös muita liiketiloja, kuten tietokonehuolto, kampaamo, kauneushoitola, pizzeria, hammaslääkäri ja koulutusyrittys. Rakennuksen ja Koulukadun väliin rajautuvalla piha-alueella on pysäköintipaikkoja.

Kuva 29. S-marketin luoteispuolella korttelin 34 kulmalla sijaitsevat marketin pysäköintipaikka sekä ABC-kylmäasema. Avointa piha-alueutta rajaa S-marketin liikerakennuksen lisäksi Rajakadun varressa sijaitseva kerrostalo.

Pesäpallokenttä

Kuva 30. Pesäpallokenttä sijaitsee korttelin 34 keskellä, Linja-autoaseman ja S-marketin aluekokonaisuuden, Rajakadun varren asuin-kortteleiden, puistometsikön ja Metsäkadun rajaamalla alueella. Kenttä on nurmialueiden ja puuston ympäröimä sorakenttä.

Kuva 31. Näkymä kentän koillislaidalta Koulukadun suuntaan. Kentältä avautuu näkymä linja-autoaseman piha-alueelle.

Kuva 32. Näkymä kentän kaakkoispäästä luoteeseen. Kentän luoteispuolella Rajakadun varressa on kaksi asuinkerrostaloa ja pientaloja. Asuintonttien ja kentän välissä on rivistö terijoensalavia.

Asuntokadut

Kuva 33. Näkymä Rajakatua pitkin koillisen suuntaan. Rajakadun varressa Koulukadun risteuksen tuntumassa on kaksi liikerakennusta. Niitä viistosti vastapäätä on kaksi kaksikerroksista asuinkerrostaloa. Niiden koillispuolella Rajakatua reunustavat pääasiassa jälleerakennuskaudella valmistuneet pientalot. Rajakadun luonne muuttuu Koulukadulta koilliseen suuntaan edettäessä keskustaluken kauppakadusta asuntokaduksi.

Kuva 34. Rajakadun varressa pesäpallokentän luoteispäädyn kohdalla on kaksi kaksikerroksista, punatiilistä kerrostaloa. Ne sijaitsevat rinnakkain päädyt Rajakadulle päin. Rakennukset poikkeavat kooltaan ja hahmoltaan muista Rajakadun varren rakennuksista.

Kuva 35. Näkymä Rajakatua pitkin lounaan suuntaan. Rajakadun koillisosassa katua reunustavat jälleerakennuskauden pientalot. Miljöökokonaisuus on muutamaa uudempaa rakennusta lukuun ottamatta varsin yhtenäinen.

Kuva 36. Metsäkadun varressa on eri-ikäisiä pientaloja 1900-luvun jälkipuoliskolta. Pesäpallokentän kohdalla kadun varressa, kentälle viettävässä pienessä rinteessä, on puistometsää.

Kuva 37. Näkymä Metsäkatua pitkin lounaan suuntaan. Kuvassa oikealla näkyy kadun ja pesäpallokentän väliin rajautuva pieni metsikkö.

Kuva 38. Metsäkadun ja Pallokujan risteys. Metsäkadun varressa alueelle tyypilliset jälleenrakennuskauden noppamaiset, satulakattoiset pientalot on paikoin korvattu 1970- ja 1980-luvun asuinrakennuksilla. Kuvassa taustalla näkyy vehreä uuden hautausmaan alue.

Kuva 39. Näkymä Pallokujaa pitkin luoteen suuntaan. Tien lounaispuolella (kuvassa vasemmalla) on pieni metsikkö. Tien päätteellä näkyy vanha hautausmaa.

Metsäinen viheralue

Kuva 40. Pesäpallokentän, Pallokujan ja asuintonttien väliin rajautuu pieni metsäinen alue. Alueella kasvaa korkeita mäntyjä, lehti-puista erityisesti koivuja ja haapoja sekä tuomen ja pihlajan taimia. (Kuva Aija Degerman).

Kuva 41. Viheralue näkyy pesäpallokentän taustalla. Se luo maisemalle vehreän ilmeen.

3.5 Kaupunkikuva

Kuva 42. Analysikartta – kaupunkikuva. (Ortokuva MML Paikkatietoikkuna)

- Maamerkki
- Tärkeä näkymä
- Kehitettävä näkymä
- Katualuetta rajaava julkisivu
- Yksittäinen puu / puurivi
- Viheralue
- Avoin maisematila / pesäpalkokenttä
- Kaupunkikuvallisesti epämääräinen avoin alue
- Maisematilaa rajaava reunavyöhyke

Kaupunkikuvan kerroksellisuus

Kuhmossa keskusta-alueen rakennuskanta uudistui sotien jälkeen 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla. 1950-luvun lopulla Kuhmon taajamakuva hallitsivat pääkatujen varsilla jälleenrakennuskaudelle tyypilliset satulakattoiset kaksikerroksiset asuin/liikerakennukset, joissa ensimmäisessä kerroksessa oli liiketiloja, toisessa kerroksessa asuntoja. Näille rakennuksille yhteisinä piirteinä erottuivat satulakatto, selkeäpiirteinen suorakaiteen muotoinen kokonaishahmo sekä pelkistetyt lautaverhoillut tai rapatut ja vaaleiksi maalatut julkisivut. Liiketilojen sisäänkäynnit avautuivat kadulle. Liiketiloiissa oli usein suuret näyteikkunat mutta ei koko julkisivun levyistä ikkunanauhaa.

Monet Kuhmon keskustassa pääkatujen varsilla sijainneista 1950-luvun asuin/liikerakennuksista on purettu pois ja korvattu uusilla liikerakennuksilla 1970-luvulla ja sen jälkeen. Esimerkiksi Koulukadulla suuri osa nykyisistä rakennuksista on peräisin 1900-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä.

Kuhmon keskustassa on kuitenkin edelleen jäljellä 1950-luvun tienoilla valmistuneita liike/asuinrakennuksia. Ne hahmottuvat kaupunkikuvassa kuhmolaisena erityispiirteenä.

Koulukadun varressa sijaitsevat 1950-luvun liikerakennukset Koulukatu 8 ja Koulukatu 11. Rakennukset erottuvat katumaisemassa maamerkkien kaltaisina kohteina. Ne tuovat kaupunkikuvaan historiallista kerroksellisuutta.

Kuva 43. Koulukatu 8. Kaksikerroksinen liikerakennus on osa Koulukatua rajaavaa rakennusrivistöä. Jäljellä olevat 1950-luvun liikerakennukset tuovat kaupunkikuvaan ajallista kerroksellisuutta. Kuhmon kulttuuriympäristöohjelmassa Koulukatu 8 on määritelty paikallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

Kuva 44. Koulukatu 11 sijaitsee Koulukadun ja Rajakadun kulmassa.

Maamerkit

Tässä selvityksessä tarkasteltavassa korttelissa 34 ei ole maisemassa tai kaupunkikivassa selkeinä erottuvia maamerkkejä. Koulukadun varressa erottuvat maamerkkipuina Koulukatu 6:n kohdalla sijaitsevat kookkaat männyt.

Koulukadun päässä Lammasjärven rannan tuntumassa sijaitseva Kontion koulu on Kuhmon keskustassa tärkeä maamerkkirakennus. Koulu näkyy hyvin korttelin 34 kohdalta Koulukatua pitkin luoteen suuntaan avautuvan näkymän päätteessä. Koulu erottuu maamerkkirakennuksia myös Kontionkadulle ja Lammasjärven rantojen puistoalueelle.

Kuva 45. Koulukadun varressa sijaitsevat kookkaat männyt erottuvat katumaisemassa tärkeinä maamerkkipuina. Kadun päätteessä näkyy Kontion koulu.

Näkymät

Koulukadun varressa tyypillisiä näkymiä ovat kaupunkikeskustan katunäkymät. Kaupunkikuvan kannalta olennaisia ovat Koulukatua pitkin avautuvat näkymät sekä Koulukadulta sen kanssa risteäville asuntokatuille ja katua reunustaville piha-alueille avautuvat näkymät.

Koulukatua pitkin avautuu tärkeä näkymä luoteeseen Lammasjärven suuntaan. Näkymän päätteessä sijaitsee Kontion koulu.

Koulukadulla leimallisena erityispiirteenä erottuvat katua reunustavat koivurivistöt. Niillä on katumiljöön luonteen, alueen identiteetin ja katutilan rajautumisen kannalta erittäin suuri merkitys.

Katunäkymien kannalta merkityksellisiä ovat katutilaa rajaavat rakennukset ja puusto. Koulukadun lounaispuolella Torikadun ja Metsäkadun välisellä alueella sijaitsevat kaksikerroksiset liikerakennukset rajaavat katutilaa yhtenäisenä rivistönä. Rakennusrivin luoteispäässä on Torikadun ja Kainuuntien väliin rajautuva tori. Koulukadun kollispuolella rakennukset rajaavat tiiviisti katutilaa Kainuuntien ja Rajakadun välisellä alueella. Rakennusrivistö katkeaa korttelin 34 kohdalla, missä kaupunkirakennetta hajauttavat korttelin kullissa sijaitsevat avoimet piha- ja pysäköintialueet.

Kehitettävänä näkyminä Koulukadulla erottuvat S-marketin ja linja-autoaseman piha-alueille avautuvat näkymät. Nykyisessä asussaan korttelin 34 kulmissa sijaitsevat avoimet piha- ja pysäköintialueet hahmottuvat kaupunkikuvassa epämääräisinä jäsentymättöminä aukkopaikkoina. Kortteli 34 sijaitsee kaupunkirakenteessa keskeisellä paikalla, ja Koulukatuun rajautuvien alueiden kehittäminen on kaupunkikuvan ja katumaiseman kannalta tärkeää.

Kuva 46. Kehitettävä näkymä: näkymä Koulukadulta S-marketin piha- ja pysäköintialueelle. Koulukadun ja Rajakadun välinen korttelin kulma on kaupunkikuvassa merkittävä kehitettävä paikka.

Kuva 47. Kehitettävä näkymä: näkymä Koulukadulta linja-autoaseman piha- ja pysäköintialueelle.

Ongelmakohteet

Kaupunkikuvassa ongelmakohtina erottuvat Koulukadun varressa sijaitsevat S-marketin ja linja-autoaseman avoimet, asfaltoidut piha-alueet. Laajat, jäsentymättömät alueet sijaitsevat tärkeällä ja keskeisellä paikalla kaupungin pääkadun varressa. Alueilla on sekaisin monenlaisia liikenteeseen liittyviä toimintoja: pysäköintiä, tankkauspiste, linja-autoliikennettä ja taksiliikennettä.

Kuva 48. Koulukadun ja Rajakadun risteyksen koillisulma on kaupunkikuvallisesti keskeinen ja tärkeä alue. Nykyisessä asussaan laaja piha-alue hahmottuu jäsentymättömänä ja epämääräisenä, sekä visuaalisesti että toiminnallisesti sekavana aukkopaiikkana.

Kuva 49. ABC-kylmäasema sijaitsee kaupunkikuvallisesti keskeisellä ja tärkeällä paikalla. Tärkeä kulmaus ei ole nykyisellään arvoisessaan käytössä. Jatkossa on hyvä pohtia, voisiko tankkauspiste sijaita sivummalla, kaupunkikuvan kannalta vähemmän merkittävällä ja näkyvällä paikalla.

Kuva 50. S-marketin pysäköintialue erottuu kaupunkikuvassa aukkoapaikkana.

Kuva 51. Linja-autoaseman laaja piha-alue on nykyisessä asussaan ankea ja hahmoton asfalttikenttä. Avoin, visuaalisesti jäsenymätön alue ei ole myöskään toiminnallisesti hyvä, esimerkiksi linja-autojen laiturit ja taksiliikenteen pysäköintipaikat eivät erotu toisistaan. Pieniin ryhmiin istutetut kuuset erottuvat alueella tärkeinä miljöötä elävöittävinä merkkipuina.

4 Rakennukset

4.1 Jälleenrakennuskauden rakennuskokonaisuus Koulukatu-Torikatu-Pallokuja-Rajakatu

Kuhmon osayleiskaavassa (2014) huomioidaan Koulukadun, Torikadun, Pallokujan ja Rajakadun rajaama korttelialue kaupungin keskustan ainoana lähes yhtenäisenä säilyneenä jälleenrakennuskauden rakennuskokonaisuutena. Alue on rakennettu 1950-luvulla, ehkä osin purkamaan rakentamispainetta, joka syntyi, kun talvisodassa tuhoutui rakennuskantaa eikä välirauhan aikana ehditty toteuttaa uutta asemakaavaa.

Katuja reunustavilla tonteilla sijaitsevat talot ovat tyyppitaloja, ns. ”rintamamiestaloja”, ja niistä useat ovat säilyneet varsin alkuperäisessä muodossaan. Jälleenrakennuskaudelta peräisin olevia rakennuksia on Torikadun ja Rajakadun varrella kaikkiaan 13. Osaan on tehty julkisivumuutoksia ja lisäosia. Muutamalla tontilla alkuperäiset rakennukset on purettu ja korvattu uudemmilla, lähinnä 1960- ja 1970-luvuilla rakennetuilla rakennuksilla. Alueen arvo on sen hyvin säilyneessä kokonaisuudessa. Samaa talotyyppiä on muuallakin, mutta vain yksittäisinä rakennuksina.⁴

Jälleenrakennuskauden asuinrakennuksia Rajakadun varrella.

⁴ Kuhmon keskustaajaman osayleiskaava 2014, kaavaselostus ja liitteet.

4.2 Rakennukset

Tässä selvityksessä on huomioitu suunnittelualueella sijaitsevat rakennukset sekä suunnittelualueen lähituntumassa sijaitsevat kaupunkikuvallisesti merkittävät rakennukset. Rakennusten sijainti on osoitettu alla olevalla kartalla.

Kuva 52. Alueella sijaitsevat rakennukset vuonna 2023 (Ortokuva MML Paikkatietoikkuna):

- 1 Kuhmon linja-autoasema
- 2 Kuhmon S-market
- 3 Koulukatu 8
- 4 Koulukatu 11

Linja-autoasema ja S-market

linja-autoasema ja päivittäistavarakaupan liikerakennus (nykyinen S-market) muodostavat kokonaisuuden. Rinnakkain sijaitsevien rakennusten välissä on katos, joka yhdistää rakennukset toisiinsa. Rakennuksissa on linja-autoaseman ja päivittäistavarakaupan liiketilojen lisäksi myös muita, pienempiä liiketiloja.

Rakennukset on suunniteltu samanaikaisesti vuonna 1978. Suunnittelusta on vastannut Tukkukauppojen Oy:n arkkitehtitoimisto Helsingissä. Piirustukset on allekirjoittanut arkkitehti Reino Österman, joka toimi Tukkukauppojen Oy:n arkkitehtina 1960- ja 1970-luvuilla. Molemmat rakennukset ovat valmistuneet vuoden 1979 alussa. S-marketin rakennusta on laajennettu vuonna 2010, muutoksen ja laajennuksen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Klemetti Oy Kajaanista.

Rakennukset ovat esimerkkejä 1970-luvun liikerakentamisesta. Aikakauden rakennuksille tyypilliseen tapaan rakennusten yleisilme on matala ja laakea. Matalaa hahmoa korostavat pääjulkisivuilla leveät ulkonevat katokset. Arkkitehtonisina aiheina julkisivuissa erottuvat katoksia kannattavat palkit, joita on korostettu punaisella värityksellä.

Liiketilojen julkisivut ovat osittain suuria lasipintoja. Lasiseiniä jakavat sirot puitteet. Päivittäistavarakaupan lasijulkisivut on myöhemmin peitetty teippauksilla, mikä on arkkitehtonisten arvojen kannalta harmillista. Rakennusten takaosissa julkisivut ovat tummasävyisiä puhtaiksi muurattuja tiilipintoja.

Kaikkien...	Kaikkien...	27125	27113	Välisäätö...
34				
UUDISRAKENNUS			PÄÄPIIRUSTUS	Johdanto
LINJA-AUTOASEMA			POHJAPIIRROS	1-50
KOULUKATU				
38900 KUHMO				
TUKKUKAUPPOJEN OY			ARK	6841. 2
ARKKITEHTITOIMISTO				
10.10.1978				
				10.10.1978

Kuva 53. Nimistö. Linja-autoasema, pääpiirustus, pohjakerros 1:50. Tukkukauppojen Oy arkkitehtitoimisto 10.10.1978.

Kuva 54. Liikerakennus kaupunkikuvassa. Rakennuksen hahmo on leveä ja matala.

Kuva 55. Rakennuksen alkuperäiset piirteet ovat säilyneet paremmin linja-autoaseman puolella. Ulkonevia katoksia rytmittävät punaisiksi maalatut kannatinpalkit ja räystästä korostavat vaakalistat. Julkisivujen suuret lasipinnat ovat säilyneet avoimina.

Kuva 56. Rakennuksen ulkoasuun on vaikuttanut julkisivuväriytyksen muutos: katosten alun perin punaiset palkit ja reunalistat on maalattu päivittäistavara-kaupan puolella valkoisiksi. Alkuperäinen väriytyksen säilynyt paremmin linja-autoaseman puolella. Katoksen pellitetty pystypinta on mahdollisesti ollut alkujaan (vaalean)ruskea, samoin julkisivulinjassa katoksen yläpuolelle kohoava peltijulkisivu.

Kuva 57. Linja-autoaseman ja päivittäistavara-kaupan rakennuksia yhdistää toisiinsa yhtenäisenä koko rakennuksen mitan jatkuva katos. Liiketilöiden avoimet lasiseinät on paikoin peitetty teippauksilla.

Kuva 58. Liiketilojen julkisivupinnat ovat lasia. Linja-autoaseman valomainos on rakennukseen sopivan kokoinen, mahdollisesti jopa alkuperäinen.

Kuva 59. S-marketin pääsisäänkäynti sijaitsee rakennuksen kulmassa. Sitä korostavat katokseen upotetut valaisimet. Katokset on myöhemmin maalattu valkoisiksi. Kookas ketjuliikkeen valomainos on korostetun suuri eikä sovi rakennukseen parhaalla mahdollisella tavalla.

Arvot

Linja-autoaseman ja päivittäistavara-kaupan (S-marketin) liikerakennukset ovat esimerkkejä 1970-luvun liikerakentamisesta. Rakennusten ominaispiirteet ovat myöhemmistä muutoksista huolimatta melko hyvin säilyneet: rakennukset ovat palautettavissa alkuperäisen kaltaiseen asuunsa melko pienillä muutoksilla. Rakennuksille tyypillisten lasijulkisivujen teippaaminen umpinaisiksi sekä rakentamisaikakaudelle ominaisen värityksen muutokset ovat heikentäneet rakennusten arkkitehtonista arvoa.

Rakennukset ovat varsin tavanomaisia oman aikansa liikerakennuksia. Ne ovat ennen muuta arjen käyttörakennuksia ja sellaisina tuttuja monille kuhmolaisille.

Kaupunkikuvassa matalat, tontin keskiosassa etäällä katulinjasta sijaitsevat rakennukset erottuvat hahmoltaan vaatimattomina. Rakennusten kaupunkikuvallista merkitystä heikentää niitä molemmin puolin ympäröivien avoimien, kenttämaisten piha-alueiden jäsentymättömyys.

Koulukatu 8

Kaksikerroksinen liikerakennus sijaitsee näkyvällä paikalla Koulukadun varressa, Rajakadun risteyksen tuntumassa.

Rakennus on esimerkki 1950-luvun laadukkaasta liikerakentamisesta. Rakennuksessa on peltikatteinen satulakatto ja rapatut, väriltään harmaat julkisivut. Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa on liiketiloja, toisessa kerroksessa luultavasti alkujaan asunnoiksi rakennettuja tiloja, mahdollisesti myös toimistotiloja.

Liiketilojen sisäänkäynnit avautuvat Koulukadulle. Liiketiloja ja niiden sisäänkäyntejä on julkisivulla korostettu arkkitehtonisilla aiheilla. Rakennuksen kaakonpuoleisessa päädyssä sijaitsevaa sisäänkäyntiä kehystää liuskekiviverhouksella päällystetty leveä kehys. Rakennuksen luoteisosassa liiketilojen suuret näyteikkunat ja sisäänkäyntien lasiovet muodostavat leveän ikkunanauhan, jonka päällä on ulkoneva katoslista. Ulko-ovet on jossain vaiheessa uusittu, mikä on vaikuttanut rakennuksen ulkoasuun.

Arvot

R, M

Koulukatu 8 mainitaan Kuhmon kulttuuriympäristöohjelmassa *Kuhmo – rajalla* (Tervo 2006) paikallisesti arvokkaana kohteena:

Koulukatu 8, keskusta (P) Vuonna 1956 valmistunut liike- ja asuinrakennus on tyylikäs rakennus. Harjakattoisen ja rapatun kivitalon sokkeli sekä itäpäädyn pääoven ympäryys on laatoitettu luonnonkivillä. Toisessa kerroksessa on päädyissä isot erkkerit. Hyvin yksinkertaisilla keinoilla on saatu vaihtelevan näköinen ulkoasu. Talo on rakennushistoriallisesti arvokas ja muodostaa selkeää katutilaa. (Tervo 2006).

Koulukatu 8 on edustava ja ominaispiirteiltään hyvin säilynyt esimerkki jälleenrakennuskauden liikerakentamisesta. Kookas kivirakenteinen, julkisivuiltaan rapattu rakennus on jo omana aikanaan erottunut vaatimattomammista puurakennuksista. Se on Kuhmon keskusta-alueella aikoinaan yleisen rakennustyyppin nykyään jo hieman harvinaiseksi käynyt edustaja – Kuhmon keskustassa on edelleen jäljellä jälleenrakennuskaudella valmistuneita kaksikerroksisia liike/asuinrakennuksia, vaikka osa sotien jälkeen rakennetuista rakennuksista on sittemmin korvattu uusilla.

Rakennuksella on maisemallista arvoa arkkitehtonisesti laadukkaana liikerakennuksena Koulukadun varressa. Rakennus kuuluu Koulukatua reunustavien liikerakennusten rivistöön. Se luo kaupunkimiljööseen ajallista kerroksellisuutta.

Koulukatu 11

Rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla Koulukadun ja Rajakadun risteyksessä. Rakennus koostuu kahdesta eri-ikäisestä osasta. Koulukadun puolella on yksikerroksinen, satulakattoinen rakennus, jossa on korkea ullakkokerros. Ullakkokerroksessa Koulukadun puolella on lapekattoinen frontoni. Vanhempaan rakennukseen liittyy Rajakadun varressa sijaitseva kaksikerroksinen, satulakattoinen rakennus.

Ilmakuvatarkastelun perusteella Koulukadun varressa samalla paikalla on ollut nykyistä pienempi satulakattoinen rakennus jo vuonna 1944. Koulukadun suuntainen rakennus on valmistunut nykyiseen laajuuteensa ennen vuotta 1955, mahdollisesti vanhemman rakennuksen laajenuksena. Rajakadun suuntainen rakennus on valmistunut vuoden 1955 jälkeen.

Molempien rakennusten pohjakerroksessa on liiketiloja. Liiketoissa on kadun puolella suuret näyteikkunat. Sisäänkäynnit avautuvat Koulukadulle ja Rajakadulle.

Arvot

M

Koulukatu 11 on mielenkiintoinen, omaleimainen esimerkki jälleenrakennuskauden liikerakentamisesta. Rakennus on itsessään kerroksellinen, kahdesta eri-ikäisestä osasta koostuva kokonaisuus. Se on Kuhmon keskusta-alueella aikoinaan yleisen rakennustyyppin nykyään jo hieman harvinaiseksi käynyt edustaja – Kuhmon keskustassa osa sotien jälkeen rakennetuista rakennuksista on sittemmin korvattu uusilla.

Rakennuksella on ennen muuta merkitystä osana kaupunkikivää ja Koulukadun maisemaa. Se luo kaupunkimiljööseen ajallista kerroksellisuutta. Rakennus sijaitsee kaupunkikuvallisesti tärkeällä paikalla. Tiiviisti kadun varressa korttelialueen kulmalla sijaitseva rakennus rajaa katutilaa.

5 Johtopäätökset – asemakaavan laadintaa koskevat suositukset

- Koulukatu on yksi Kuhmon kaupunkikeskustan pääkaduista. Suunnittelussa tulee huomioida Koulukadun maisemallinen ja kaupunkikuvallinen asema ja merkitys.
- Koulukatua reunustavat koivut erottuvat kaupunkikuvassa leimallisena erityispiirteenä. Niillä on katumiljöön luonteen, alueen identiteetin ja katutilan rajautumisen kannalta erittäin suuri merkitys.
- Suunnittelussa on hyvä kiinnittää huomiota Koulukadun rajautumiseen korttelin 34 kohdalla sekä Koulukadulta korttelialueelle avautuviin näkymiin. Koulukatua olisi hyvä rajata tiiviisti tien varteen sijoittuvilla rakennuksilla.
- Korttelialueella 34 on kaupunkikuvassa ankeina ja jäsentymättöminä alueina hahmottuvia avoimia, kenttämaisia piha- ja pysäköintialueita. Koulukadun varrella keskeisellä paikalla sijaitsevat alueet eivät nykyisellään ole arvoisessaan käytössä. Näitä alueita tulisi kehittää ja alueiden toimintoja selkeyttää.
- Korttelialueelle 34 Pallokujan ja Metsäkadun tuntumassa ominainen vehreys sekä olemassa oleva puusto on hyvä säilyttää. Kaikille kaupunkilaisille yhteisen puisto- ja viheralueen laajentamista Koulukadun varteen olisi hyvä pohtia. Koulukadun varressa ei nykyisellään ole kaupunkikuvaa elävöittäviä puisto- tai viheralueita.
- Jatkossa on hyvä pohtia, onko pesäpallokentän nykyinen sijaintipaikka toiminnallisesti ja kaupunkikuvallisesti oikea. Olisiko kenttäalue paremmin hyödynnettävissä esimerkiksi rakentamiseen tai kaikkien kaupunkilaisten käytössä olevana puistoalueena?
- Koulukadun varressa sijaitsevat Koulukatu 8 ja Koulukatu 11 eivät kuulu suunnittelualueeseen. Ne sijaitsevat suunnittelualueen välittömässä läheisyydessä. Näiden jälleenrakennuskaudella valmistuneiden liikerakennusten merkitys osana kerroksellista kaupunkikuvaa on hyvä huomioida.

6 Lähteet

Kainuun maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet. Kainuun liitto ja Kainuun ELY-keskus, B:12, 2018

Katajainen kansa. Kainuun kulttuuriympäristöohjelma. Kainuun Etu Oy, Kainuun ELY-keskus, Elias Lönnrot-seura ry, 2013

Kuhmon kaupungin internet-sivut. Kirkonkylä, <https://www.kuhmo.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/museot/talvisotamuseo/kirkonkyla/> (luettu 30.7.2020)

Maanmittauslaitos Paikkatietoikkuna: Taustakartta, Ortokuvat, Historialliset ilmakuvat

Muhonen, Matleena ja Savolainen. Mervi. *Kainuun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet.* Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi 2011–2013. Kainuun ELY-keskus, 2013

Tervo, Kari. *Kuhmo – Rajalla. Kuhmon kulttuuriympäristöohjelma.* Kainuun ympäristökeskuksen raportteja 1/2006, Kajaani, 2006

Wilmi, Jorma. *Kuhmon historia.* Kuhmon kaupunki, 2003

